

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

клас
ЧАСТИНА 2

Віра Науменко

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 2

Київ «Гене́за» 2020

Відповідає Типовій освітній програмі для 3–4 класів
закладів загальної середньої освіти,
розробленій під керівництвом *Савченко О. Я.*

Умовні позначення:

— читаю, пояснюю важливі думки,
звертаю увагу на ключові слова

— досліджую, працюю з текстом,
малюнком

— разом створюємо, розігруємо

— слухаю, розумію

— користуюся різними джерелами
інформації

— хочу знати, розуміти, уміти,
виявляти своє ставлення, почуття

ЛЮБИЙ ХЛОПЧИКУ! ЛЮБА ДІВЧИНКО!

Підручник «Літературне читання» вітає тебе. У його назві є два важливі слова. Що ж таке читання літератури?

Це переживання пригод, від яких не можна відірватися. Захопливі подорожі та відкриття, нові враження і знання. Читання художніх, науково-пізнавальних і медіатекстів. Читання з насолодою, розвиток уміння знайти потрібну інформацію, свою книжку. Упевнені, ти зможеш читати саме так!

Перегорни сторінки підручника, познайомся з ним. Усміхнися привітно своєму новому другу.

Успіхів тобі!

СЛОВНИК НАСТРОЮ

бадьорий

байдужий

бойовий

дратівливий

веселий

жахливий

грайливий

журливий

добрий

кепський

лагідний

невеселий

прекрасний

незадоволений

приємний

непевний

пустотливий

плаксивий

радісний

похмурий

світлий

пригнічений

святковий

розгніваний

сонячний

розгублений

спокійний

сумний

урочистий

тривожний

Галявина УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

Загадки

Пісні

Прислів'я та
приказки

ДО КАЗКИ

Лічилки

Скоромовки

- Тарас у нас.
Панас у вас.

Місто ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ

УКРАЇНА ПОЧИНАЄТЬСЯ З КОЖНОГО З НАС

Літо збігло, як день, і з туману вийшов синьо-окий, золоточубий вересень. Він причепив до свого бриля червоний із вологістю кетяг калини і нитку бабиного літа, заглянув до вашої школи.

За Михайлом Стельмахом

Попрацюйте разом.

- 1.** Що вам найбільше хочеться розказати одне одному, вчителю/вчительці про літній відпочинок, які фото та відео показати? Де вдалося побувати? Що бачили цікавого, красивого? Поділіться враженнями.
- 2.** Прочитайте назву розділу. Розкажіть, як ви її розумієте.

Що для мене Україна?
Милування красою

Прочитай вірш української поетеси Ліни Костенко.
Продовж речення за змістом вірша: *Україна — це ...*

Буває, часом, спіпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, —
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є — дорога, явори,
усе моє, **все** зветься — Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
що хоч спинись і з Богом говори.

Якими словами у вірші передано захоплення красою
природи України?

Попрацюйте в групі.

Прочитайте текст, продовжте думки, висловлені в тексті, власними міркуваннями.

Ти і твоя сім'я, стежка, яка вивела тебе у світ, школа й друзі. Твоє рідне місто чи село. Неозорі поля, дзвінкi потоки рік, гори, блакитноокі озера й моря. У зелених квітучих парках, садах і скверах міста та села. Калина й верба біля криниці із чистою водою. Яблуні з обважнілим від яблук гіллям. Це — Україна.

Співуча, мелодійна, багата українська мова. Колискова пісня і казка. Запашний хліб з ланів. Талановитий, героїчний народ з багатою культурою. Повітряні лайнери, що літають по всьому світу. Усе це — моя і твоя Україна — наша прекрасна Батьківщина. За її волю віддавали найдорожче — життя. Для її розвитку щодня трудяться мільйони синів і дочок. Батьківщина потребує і твого розуму, таланту, любові.

Символи України Інформація у вірші, малюнку

Анатолій Камінчук

СІМ ЛІТЕР

Напишу сім літер,
І вийде сім кольорів райдуги:

«У» — блакитний,
«К» — жовтий,
«Р» — зелений,
«А» — синій,
«Ї» — фіолетовий,
«Н» — помаранчевий,
«А» — білий.

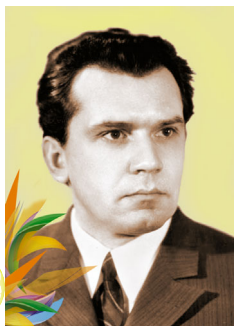

А посередині — тризуб золотий
В ореолі барвінку й калини.

Ліворуч — козак, а праворуч — козачка
Стоять біля криниці, за руки взявшись.
Це моя Україна, немов сім літер,
Заквітчаних у сім кольорів райдуги.

1. Барвінок, калина, криниця — символи України. Які ще символи України ти можеш назвати?
2. Чому у вірші блакитний і жовтий кольори названо першими? Поміркуй, який український пейзаж можна намалювати, щоб у ньому були всі кольори веселки.

Про автора

Анатолій Камінчук пише вірші й прозу. Видав понад десять збірок віршів для дітей: «Дятликова школа», «Веселе полювання», «Ластівки» та ін. У них письменник розкриває красу навколишнього світу.

Літературна скарбничка

Автор — особа, яка створила твір. Твір у такому разі називається авторським.

Прочитай текст української письменниці Марії Морозенко. Які слова і рядки тебе особливо схвилювали?

...Кожен з нас – гілочка на дереві свого роду, і родів таких – не злічити. На міцному плетиві їхніх коренів стоїть пам'ять народу, стоять і не зникають сотні поколінь. Вони відбули свій земний час, але не проминули, бо лишилися в тому, що склало сутність і дух нашої землі, лишилися в нас.

Україна сьогодні починається із кожного з нас: із родовідних вузликів, зав'язаних у пам'ять роду й народу; із міцної сув'язі нерозривності поколінь; із відповідальності одне за одного, а насамперед за самих себе. Ми наповнюємо рідну країну своїми почуттями, своєю енергетикою, своїми рисами, силою свого духу, як і своїм баченням її майбутнього. Якими ми є сьогодні, такою нині є, і такою буде завтра наша Україна.

...Твори прекрасну країну!

Попрацюйте в групі.

1. Як письменниця пояснює зміст твердження «Україна починається із кожного з нас»? Поміркуйте разом з нею. Наведіть її міркування.
2. Яким ви бачите майбутнє України і що можете для нього зробити вже сьогодні? Поділіться своїми думками.

Оповідання, цікава і важлива для мене інформація

Шанобливе ставлення до символів свого народу

ЯК СЕСТРИЧКИ ТРИШКИ СКАРБУ ЗНАЙШЛИ

Нема краще, як поїхати на Різдво до бабусі на Полтавщину. У неї хата над Сулою — давня хата, уся розмальована, з вишитими рушниками. Прокидаєшся вранці, а вже вогонь у печі потріскує, мигтять на стелі теплі відблиски, і здається, що ось-ось, як у казці, станеться диво.

— Ой, дивись, яка скриня!
Скарб, напевно, там!

— А ми скарб
шукаємо.

— Ось де ви,
лебідоньки.

— А це і є
справжній скарб.

Розгорнула бабуся сорочку, а на рукавах зірки, мов стиглі вишні. На другій сорочці — біле листя, наче паморозь надворі. А на третій — гілки дерев усі в золотих горішках.

— Це не прості зірки, листя й горішки, — продовжувала бабуся. — У далекі часи, коли земля була молодша і ріки глибші, й ліси густіші, людям серед усього того не раз робилося страшно. От вони й придумали чарівні знаки, щоб одганяти від себе русалок, не підпускати хвороб, закликати ласкаве сонечко, бо з ним було любо й затишно, як дитині з мамою. Вишивали ті чарівні знаки на рушниках і обвішували ними вікна-двері. Вишивали й на сорочках. І так те вишивання припало до душі, таке воно гарне, що його не полишають і досі. От і вийшло, що вишивання за довгі віки брало з кожного часу щось своє, неповторне: знаки сонця й берегинь, півників і голубів, павичів і розмаїті квіти...

Притихли Маруся й Катруся, розглядають сорочки, водять пальчиками по візерунках. Бач як воно: вишневі зірки, білі листки, віти в золотих горішках. Ще й вишиття яке різне: хрестик і лиштва, «гречечка» й «вівсяночка», «курячий брід» і «солов'їні вічка».

— А всього, — сказала бабуся, — є більш як двісті способів вишивання. — Бачу, онучечки, до вподоби вам ця краса.

Дістала вона із скрині вузлика. Розгорнула — а там дві сорочечки! Новенькі, вишивані!

— Це тобі, Катрусю. А це тобі, Марусю. Носіть здорові!

Обняли дівчатка бабуся, поцілували.

— Тепер, Марусю, — каже Катруся, — і в нас буде трішки скарбу!

1. Що тебе зацікавило в оповіданні Зірки Мензатюк? Що з розказаного ти вважаєш важливим для себе?

2. Досліди, чи є прочитаний твір оповіданням. Для цього визнач: 1) який цей твір за обсягом (великий чи невеликий); 2) скільки в ньому персонажів; 3) скільки описано подій з їхнього життя.

Літературна скарбничка

Оповідання — невеликий за обсягом твір, у якому описано одну подію з життя персонажів.

Попрацюйте разом.

Розгляньте комікс. Які емоції дівчаток та бабусі передав художник? Чим вони викликані?

Поміркуйте, чому дівчатка вирішили, що в бабусі можуть бути скарби. Що розказала бабуся про вишиті візерунки?

Про автора

Зірка Мензатюк — дитяча письменниця. Її перу належать: «Казки-куцохвостики», «Київські казки», «Таємниця козацької шаблі», збірка казок «Макове князювання», оповідання «Катрусині скарби».

Письменниця розповіла, як з'явилися оповідання «Катрусині скарби».

Вишивала її мама, до неї вишивала бабуся, а ще раніше — прабабуся. І так тягнулося те вишивання, наче довга-предовга нитка у хтозна-яку давнину. Треба було це вміння передати дочці.

Письменниця придумала спочатку для неї оповідання про народні мистецтва. Згодом вони вийшли у

світ книжкою «Катрусині скарби». У ній героїня оповідань відкриває для себе (а разом і для читачів) дива гончарства, різьби, писанкарства, вишивання, народного малярства.

Прочитай текст. За змістом цього тексту й оповідання «Як сестрички трішки скарбу знайшли» спробуй пояснити, чому вишиванка — це скарб українського народу.

Вишиванка є символом здоров'я, краси, щасливої долі, родової пам'яті, чесності, любові, свята. Споконвіку українські жінки й чоловіки шанували сорочку, бо вірили, що вона захищає людину від усього злого, є оберегом. Українська вишиванка мала велику кількість варіантів крою та оздоблення. Шили її з лляного або конопляного полотна. Білий колір традиційний для української сорочки. Народ ставився до вишиванок як до святині. Вишиванки передавалися від покоління до покоління, з роду в рід, береглися як реліквії¹.

Розкажи, чи має твоя родина вишиту сорочку або рушник, які передаються від покоління до покоління. Якщо у твоїй родині немає такої традиції, чи виникло в тебе бажання започаткувати її?

¹ *Реліквія* — річ, яку особливо шанують і зберігають як пам'ять про минуле.

Оповідання, основна думка
Пропонувати ідеї — це добре?

Василь Струтинський

ЗОРЯНІ КВІТИ

Улітку на нашій річці білі лілії розцвіли. Дідусь Микола каже: «То зоряні квіти... Зірвеш — і згасне зоря від смутку...»

Звісно, жартує дідусь. Та можна зрозуміти його: **не збережемо білі лілії — менше краси і світла стане на землі...**

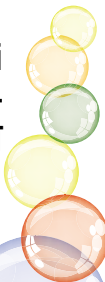
Я і мій брат Сергій знаємо, що рідкісні рослини і тварини занесені до «Червоної книги України». А от самої книги ніколи не бачили. Тому ми завели «Червону книгу річки», до якої заносимо річкових мешканців та найцікавіші рослини.

З любов'ю записали бобрів, ондатр, сомів, раків. А також лепеху, водяний горіх, жовте латаття... Усього вже біля ста рослин. І найулюбленіша серед них — біла лілія. Краси-вішої квітки на нашій річці нема.

1. Знайди в тексті пояснення, що таке Червона книга України. Які рослини й тварини твого краю занесені до неї?

2. Розкрий зв'язки: Україна починається з нас — зоряні квіти — ініціатива хлопчиків зберегти природу й неповторність рідного краю — турбота про красу рідної землі сьогодні — більше краси і світла завтра. Знайди на фото згаданих у творі тварин та рослини.

Літературна скарбничка

Описуючи в оповіданні якусь подію, автор повертає до неї увагу читачів. Пропонує поміркувати над учинками персонажів, висловити про них свою думку, визначити для себе: добре так діяти чи погано.

Поставте запитання за змістом прочитаного оповідання. Наприклад: *До якої події в оповіданні «Зоряні квіти» автор повертає нашу увагу?* Дайте відповіді на поставлені запитання.

Про автора

Василь Струтинський створив для дітей низку оповідань, казок, віршів, загадок. Його твори допомагають зрозуміти, як тісно пов'язані між собою людина й природа.

Описи в тексті
Настрій твору

Марія Чумарна

ЗОЛОТА ОЛЕНИЦЯ

(Уривок з повісті «Лумпумчик»)

Дивний сон мені приснився тієї ночі. Ніби я іду густим пралісом, навколо тільки височенні дуби, а зверху крізь їхнє верхів'ття сіється яскраве сонячне проміння. Воно таке сліпуче — увесь ліс ніби пронизаний стовпами світла, як прожекторами. А в тих

стовпах світла літають угору-вниз якісь дивні птахи — не то птахи, не то метелики чи квіти.

Я подумав, що це казкові жар-птиці. Їхні яскраві крильця й хвости світилися всіма кольорами веселки. І вони співали різними голосами. Так гарно, ніби маленькі діти!

Мені стало світло на душі — я ішов по траві, не відчуваючи ногами землі, ніби плив у повітрі.

І раптом почув мамин голос:

— **Васильку, поглянь, які гарні квіти в нашому лісі! Ми будемо їх малювати!**

Я оглядаюся, аби побачити маму, але її ніде немає. Раптом помічаю на гілці білу голубку: вона дивиться на мене лагідними маминими очима й усміхається. Я зачудовано дивлюся на пташку, хочу в неї про щось запитати, — а вона нечутно змахує крилами й злітає в золотому промінні.

— Мамо, мамо! — кличу я й біжу вслід, та раптом переді мною на узліссі відкривається чудове озеро. Я зупиняюся й уражено оглядаю картину.

Над озером висить срібlisto-золотий серпанок, а височенні дерева ніби застигли у воді, як у бездонному дзеркалі.

Усе мені тут рідне й знайоме, але зовсім не таке, яке я бачив насправді. Ніби хтось узяв та й розмалював яскравими фарбами звичні й буденні речі.

По озеру повільно пливе білий лебідь. Він дуже далеко від берега, але зненацька опиняється зовсім поруч, розпускає свої сяючі крила й повертає до мене голову.

— **Подивися, яка чиста й спокійна в нас вода!** — каже він маминим голосом і повільно відпливає. Я хочу покликати маму, але в цей момент на узлісся виходить золота олениця з маленьким оленятком.

В оленятка золоті ріжки, як у казці, воно тулиться мордочкою до мами, а мама-олениця дивиться на

мене. Оленятко підбігає до води, б'є золотим копитцем по хвильці, — аж бризки злітають у повітря, ніби маленькі діамантові кульки. Мати-олениця підходить до озера й починає спокійно пити воду, ласкаво зиркаючи на пустоці дитини. Потім відходить і стає переді мною.

На мене знову дивляться лагідні мамині очі. Я хочу почути її голос, пориваюся підбігти до олениці, але ноги не пускають мене.

— Мамо! — кличу я, але мій голос затихає в мені.

Олениця підходить до оленяти, ніжно притуляється до його вухка й каже маминим голосом:

— Люби цей світ, моя дитино! Ти ж його володар!

Оленятко радісно підстрибує, бризкає на оленицю водою зі свого копитця й утікає в гущавину. Олениця повільно йде за ним.

— Мамо, мамо! — гукаю щосили, але не чую свого голосу, бо щебетання пташок заглушує все довкола...

І раптом я відчуваю тепло маминої руки на своїй щоці!

— Васильку, пташки вже давно будять тебе! Пора до школи!

Я відкриваю очі й бачу біля себе маму.

— Що тобі снилося? Ти кликав мене вві сні!

— Мамусю, який сон мені снився!..

Я обняв маму й відчув неймовірне тепло, що йшло від неї.

Мама — це весь світ!

1. Де у сні побував Василько? Що у його снах тебе вразило? Чи часто тобі сняться кольорові сні? Які саме?

2. Попрацюйте разом. Розкажіть, що найважливіше зі снів Василька ви зрозуміли для себе. Як допомогли вам виділені речення?

3. Які почуття переживав Василько у сні? Відшукайте слова, які допомагають їх зрозуміти: *мені стало світло на душі, ...*. Виберіть серед запропонованих слів назви почуттів: захоплення, радість, щастя, задоволення, інтерес, жаль, страх.

4. Поміркуйте, чому у сні в різних образах Василько бачив маму. Якою вона була?

Літературна скарбничка

Опис — це висловлювання про певні ознаки, властивості предмета чи явища. У художньому творі — **художній опис**. У ньому багато яскравих, образних слів та виразів. Вони допомагають уявити зовнішність персонажів, зрозуміти їхній характер, думки, почуття, «побачити» і «почути» картини природи, місце події.

5. Відшукайте в тексті описи лісу, озера, лебедя, оленятка. Який настрій вони передають? Скористайтесь «Словником настрою» (с. 3). Виберіть серед запропонованих у словнику слів ті, якими найточніше можна назвати настрій у кожному описі: де він грайливий, де світлий, лагідний чи добрий.

Ти прочитав/прочитала лише про одну подію з життя одного персонажа твору Василька — про сон. А в повісті більше дійових осіб. Описано не одну, а кілька подій. Щоб про них дізнатися, звичайно ж, треба прочитати всю повість. Відшукай, де зазначено її назву. Дізнайся з різних джерел, які ще твори для дітей написала Марія Чумарна.

Повторюю: вірш, рими, ритм, настрої вірша
Краса й багатство природи
Відповідальність людини

Ліна Костенко

* * *

Шипшина **важко** віддає плоди.
Вона людей хапає за рукава.
Вона **кричить**: — **Людино, подожди!**
О, подожди, людино, будь ласкава,
не всі, **не всі**, хоч ягідку облиш!
Одна **пташина** так мене **просила!**
Я ж тут для всіх, а не для тебе лиш.
І просто **осінь**, щоб була **красива.**

1. Намалюй словами осінь із плодами шипшини та без них. Яка осінь красивіша?

2. Як же має чинити людина? Знайди відповідь у вірші. Зверни увагу на виділені в тексті слова.

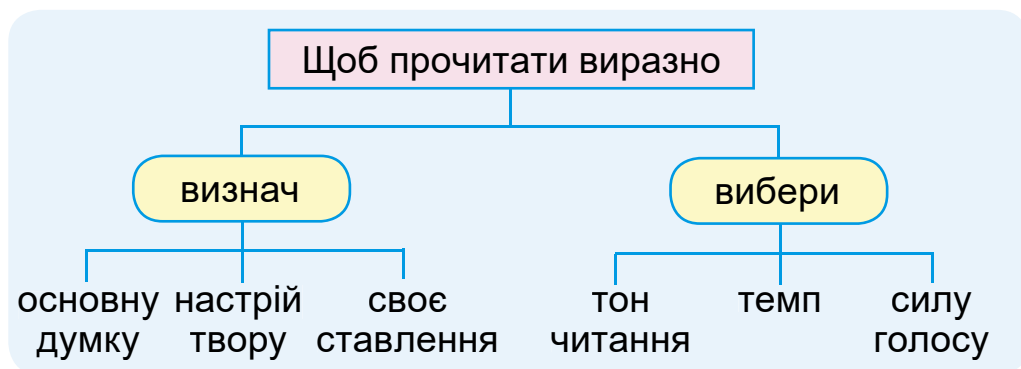
Ерудитам

Ягоди шипшини дуже корисні. Вони є джерелом життєво необхідних вітамінів. З них готують варення, джем, повидло. З плодів шипшини виготовляють також цукерки, мармелад, вітамінні напої, а з її пелюсток — різноманітні парфуми.

Майстерня читача

Пригадай, на що потрібно звернути увагу, щоб виразно прочитати вірш. Розглянь схему.

Речення можна прочитати по-різному. Потренуймося промовляти слова шипшини «Людино, подожди!».

1) Уяви себе шипшиною. Тобі сумно. Ось-ось прийде хтось і обірве всі ягідки. Прочитай із сумом.

2) Ти хвилюєшся, що не залишиється ягід ні пташині, ні для краси осені. Промов з тривоگوю в голосі.

3) Можна прочитати речення тихо або трохи голосніше, чи голосно. У вірші шипшина кричить. Так і прочитай її слова. Голосно, з тривоگوю.

Для виразного читання вірша обери:

— тон читання: тривожний (може бути веселий, сумний, ніжний, урочистий, гнівний);

— темп читання: звичайний (а ще — повільний, швидкий);

силу голосу: тихо, голосніше, голосно.

Звертай увагу на слова-підказки в тексті: *кричить*, *просила*.

Роби наголос на важливі слова в реченні.
Вивчи вірш напам'ять і виразно прочитай його.

Літературна скарбничка

Ріма — співзвучність прикінцевих частин слів у віршових рядках. Краси і виразності звучання їм також надає **ритм** — особливе упорядкування наголошених і ненаголошених складів у рядку.

3. Назви у вірші слова, що римуються. Передай ритм вірша за допомогою плескання в долоні.

Про автора

Ліна Костенко — українська поетеса. Відома не тільки в нашій країні, а й за її межами. Для дітей написала збірку віршів «Бузиновий цар», до якої увійшли вірші «Польові дзвіночки», «Соловейко застудився», «Здивовані квіти», «Баба Віхола» та ін.

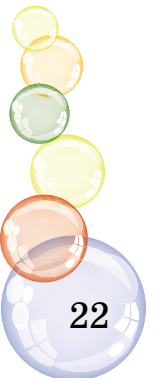
Стежка у світ
Почуття персонажа
Зміна темпу читання

Петро Осадчук

СТЕЖКА

Біг я стежкою до хати —
дощ хапав мене за п'яти.

Біг я стежкою щодуху —
дощ дзвенів мені над вухом:

«Я заллю тебе водою,
як зрівняюся з тобою,

під ногами в тебе, хлопче,
скоро річка захлюпоче!»

**Але стежка — молодчина! —
прудко бігати навчила.**

Я домчав-таки до хати —
дощ не зміг мене піймати.

І тому зі злості в шибку
барабанив швидко-швидко.

І тому в супрязі з вітром
нагинав додолу віти.

Але згодом до кімнати
сонце впурхнуло крилате.

І побачив я, що злива
стежку геть усю заліла,

і вона тремтить, неначе
під водою тихо плаче...

**Жаль, що я не зміг сховати
свою стежечку до хати.**

Біжу щодуху,
хвилююся, бо
дощ доганяє.
Розповідаю
швидко.

Заспокоївся,
коли домчав до
хати. Розповідаю
спокійно, повіль-
ніше.

1. Розглянь мапу думок героя вірша. Визнач, які почуття хлопчика передано виділеними в тексті словами.

2. Прочитай вірш виразно, змінюючи темп, передай голосом почуття хлопчика.

3. Прочитай слова, якими поет описав дощ і стежку як живих істот. З якою метою він це зробив?

За змістом вірша створіть «живі картини». Оберіть ведучого, який буде виразно читати вірш. Решта за допомогою міміки¹ та жестів² показуватимуть відповідні картини.

Про автора

Сенс свого життя Петро Осадчук визначив одним реченням: «Вище України тільки небо, але й небо над Україною — Україна!» Він переконаний, що поет тільки тоді поет, коли відчуває себе кровинкою рідного народу, його вразливим нервом.

Різні народи – різні культури
Текст-розповідь

Надійка Гербіш

МЕНЕ ЗВАТИ МАР'ЯМ

(Скорочено)

Мар'ям

Я — Мар'ям. Мені дев'ять років. Уже два місяці ми живемо у великому чужому місті. Тут зовсім

¹ *Міміка* — рухи м'язів обличчя, які виражають думки й почуття людини.

² *Жест* — рух тіла чи рук, який супроводжує мову або замінює її.

інше життя — не схоже на те, до якого ми звикли.

Однак удень я допомагаю мамі, а вечорами граю на танбурі¹. І це нагадує мені про нашу справжню домівку.

У моїй країні війна. Я не знаю, яка вона.

Тепер від нашого міста нічого не залишилося. Так каже тато. **А мама взагалі здебільшого мовчить.** Колись вона багато сміялася і співала, і читала нам книжки перед сном. А тепер ходить тихо, ніби боїться, що хтось чужий підслухає її кроки.

Та коли ми лягаємо спати, вона цілує кожного з нас у чоло й наказує нічого не боятися.

Перші друзі

Я пішла до школи — мені там навіть сподобалося. Звісно, я ще не все розумію, але вчителька прихильна до мене. Вона завжди мені усміхається. У мене з'явилися шкільні приятелі — хлопчик і дівчинка. Вони мені все показують і навіть діляться своїми наліпками.

Якби ми були вдома, я б подарувала кожному з них по великій книжці розмальовок — у моїй кімнаті їх залишилося чимало. Зараз я не маю що їм подарувати, але їх це, здається, анітрохи не бентежить.

Я запитаю вчительку, коли в моїх друзів дні народження, і зроблю для них красиві листівки. Мій тато — художник. Він намалює візерунки, а я їх порозфарбую. І напишу привітальні вірші — своєю мовою і їхньою.

Я ще кепсько знаю їхню мову. Проте тато казав правду: я швидко вчуся.

---

¹ *Танбур* — музичний струнний інструмент східних народів.

Тато колись викладав в університеті й малював ілюстрації до книжок. Потім став директором компанії. Тепер, у нашому новому місті, удень він робить ремонти в якихось офісах, але вночі... він знову стає собою. Якось я зайшла на кухню, бо хотіла пити. Тато сидів за ноутбуком і щось малював на своєму графічному планшеті...

Різні культури

Наприкінці останнього уроку вчителька сказала:
— Наступного місяця в нас буде свято. Особливе свято, — додала вона, — свято різних культур.

Я нічого не зрозуміла, але соромилася запитати при всіх. І лише коли інші діти побігли до своїх шафок одягатися, я підійшла до вчительки й тихо запитала:

— А що таке культура?

— Розумієш, так уже повелося, що в кожній людини є якісь звички. У родин теж вони є. І навіть у цілих народів. Оці звички, або звичаї, народу й називають його культурою. Що люди цього народу їдять, у що вдягаються, яких пісень співають, які свята святкують... Усе загалом. Розумієш, про що я?

Я кивнула.

— Кожен із нас покаже на святі щось таке, що могло б розповісти про культуру його народу. Хтось принесе улюблену національну страву, хтось заспіває пісню, хтось перекаже легенду. І я би дуже хотіла, щоби ти розповіла щось про свою країну. Ти згодна?

Я знову кивнула.

— А в нашому класі є хтось з іншого народу, крім мене?

— Нема. Зате в нас є ти. Мар'ям, ти не можеш собі уявити, як всім цікаво буде тебе послухати!

І найперше — мені. Я дуже рада, що ти є в нашому класі.

Це вперше в цій країні хтось сказав мені, що радіє з моєї присутності. Мені чомусь защипало в очах і засвербіло в носі.

Свято

У класі всі вбрані дуже гарно. Діти розказують про свою країну. Вони співають, танцюють, влаштовують вікторини. Вони частують усіх смачними наїдками.

Перед очима вихор: кольори, усмішки, мапи... Мої однокласники дивляться на мене, усміхаються.

Вони беруться за руки, стають у коло, починають танок. Хтось бере мене за руку. Ми танцюємо, і мені стає тепло й радісно. **Я почуваюся частиною їхнього світу, частиною їхньої любові.**

Коли настає моя черга розповідати, я беру танбур і награю улюблену мелодію. Я не розкажу їм казку, не оповім про звичаї свого народу. Зараз мені просто хочеться співати.

Свято завершилося, усі мене обіймають. Учителька передає частунок моїй родині.

Я біжу додому щаслива, бо так багато хочу розповісти!

Мама знову сміється

Сьогодні ми не йдемо до школи. У нас вихідний.

Бабуся тримає на руках Камалю. Брати грають у якусь настільну гру — вони навчилися тут. Тато показує мамі свої малюнки і щось шепоче на вухо. А мама сміється. **Мама знову сміється!**

Раніше я щодень уявляла собі, що б ми робили у вихідні, якби жили вдома. Сьогодні я не думаю про це. Мені просто добре тут. Добре знати, що ми всі разом. Удома. Може, це і є справжній дім. І навіть зовсім не наш. Але коли ми всі разом, як сьогодні, я знаю, що ми вдома. Просто відчуваю це і квіт.

Надворі тихо й сонячно. Скоро ми зберемося й підемо на вулицю. Усі разом. Ми крокуватимемо вулицями й широкими парковими доріжками. Ми усміхатимемося людям, яких зустрінемо.

Хтось усміхнеться нам у відповідь, хтось — ні. Але це не важливо. **Щоби було радісно, треба ділитися радістю.** Так каже мама. Вона знову багато з нами розмовляє.

Тато каже, що невдовзі ми переїдемо. У просторішу квартиру, де в батьків, у мене з бабусею, у братів будуть свої кімнати. Але сьогодні ми повернемося додому — у нашу маленьку однокімнатну квартиру, де попри все нікому не тісно і всім вистачає місця. Ми з братами малюватимемо. Тато не втримається і теж розкладе на кухонному столі аркуш, щоби малювати разом з нами.

Мама прошепоче бабусі, що в наших серцях досі живе далекий дім. Але я міцно обійму її й скажу, що коли ми туди повернемося, наш теперішній дім теж житиме у наших серцях.

1. Переглянь текст твору. Як він називається, з яких частин складається, хто веде розповідь? Відшукай у тексті пояснення, що таке культура народу.

2. Які важливі думки, виділені в тексті, ти можеш пояснити? Поміркуйте над ними, працюючи разом.

3. Розкажіть, що ви дізналися про свою ровесницю, чому її сім'я залишила свою країну, коли дівчинка відчула себе затишно в чужій країні, коли вона стала для неї рідною. Які почуття викликала у вас розповідь Мар'ям?

4. Поміркуйте, чи актуальною є тема переселенців для України.

Про автора

Надійка Гербіш — письменниця, журналістка, перекладачка. Авторка низки книг для дорослих і дітей.

Твір «Мене звати Мар'ям» письменниця написала в Польщі. Зверни увагу, що у творі авторка не вказує, з якої країни і в яку приїхала сім'я маленької героїні. Адже описані події могли статися в будь-якій країні світу, і в Україні також.

Контролюю свої досягнення

Доповнюю речення, пояснюю наведені думки, спілкуюся, визначаю для себе, які завдання вдалося успішно виконати самостійно, коли треба було попросити допомоги, над чим ще треба попрацювати.

Знаю, що розділ називається «Україна ...».

Державні символи України — ... . Народні символи України — ... .

Знайду неправильні доріжки від назв творів до їх авторів.

Шипшина важко віддає плоди

Сім літер

Як сестрички трішки скарбу знайшли

Ліна Костенко

Зірка Мензатюк

Анатолій Камінчук

Прочитали вірші, оповідання, уривок з повісті. Твір «Як сестрички трішки скарбу знайшли» — це ... , а «Шипшина важко віддає плоди» — ... .

Розкажу, з яких творів персонажі й зображені предмети та чим вони мені запам'яталися.

Розумію, чому хлопчики завели «Червону книгу річки». Вони хотіли ... .

Можу пояснити, чому вишиті рушники, сорочки бабуся назвала справжнім скарбом. Бо це пам'ять роду, символ щасливої ... .

Радію за Мар'ям, що їй було тепло та затишно з ровесниками у школі нової для неї країни.

Вчуся:

- виразно читати вголос без помилок;
- читати текст вдумливо мовчки;
- пояснювати важливі думки;
- визначати настрій твору.

Цікавлюся традиціями свого народу; творами, у яких розповідається про... .

Сподобалися твори ... . Поділюся враженнями про них з ... .

ПЕРЛИНИ, ЩО ВІКАМИ ЖИВУТЬ У НАРОДНІЙ ПАМ'ЯТІ

Із сивої давнини покоління за поколінням творить і береже дорогоцінну скарбницю з перлинами усної народної творчості. Лише маленьку їх частинку ми взяли звідти й розсипали перед вами, любі діти, на галявині серед розкішної осінньої природи. Щоб ви помилувалися їхніми барвами. Щоб відчули в них мудрість народу, кмітливість, пісенну мелодійність, прагнення до любові, правдивості, щирості, доброти. І зачерпнули цих коштовностей у своє серце й розум.

Попрацуйте разом.

Потренуйтеся правильно читати виділені слова і речення. Поміркуйте над їхнім змістом. Прочитайте текст один одному.

Милуємося перлинами усної народної творчості
Повторюємо: скоромовки, лічилки, прислів'я, приказки, загадки, пісні, казки про тварин

Попрацуйте разом.

Розподіліться на дві групи. Відкрийте с. 4 і розгляньте галявину усної народної творчості. Уявіть себе на цій галявині. Ранок. Лагідно світить сонечко. Повіває легкий вітерець. Побуваймо ж на кожному майданчику.

Яких тільки див не буває на світі! На одному майданчику сорока запрошує малят у школу чіткої вимови звуків. На іншому — білочка вираховує, який горішок їй з'їсти. Трішки далі заєць одночасно дивиться телевізор і розв'язує задачу. Пишнохвоста лисиця демонструє на подіумі одяг від їжачка-модельєра, який представляє свою колекцію одягу загадками. У центрі чути пісню.

А вам господарі кожного майданчика пропонують завдання гри-пошуку (квесту) шляху до казки.

1. Прочитайте короткий текст, у якому сорока вихваляє себе. Як він називається? Оберіть правильну відповідь.

Хитру сороку спіймати морока,
а на сорок сорок — сорок морок.

А загадка   **Б** скоромовка   **В** лічилка

2. Складіть скоромовку із слів: *сіло, під, перепеленя, перепелицю*. Промовте її тричі: повільно, у звичайному темпі та швидко.

3. Розгляньте схему. Із чим ви погоджуєтеся, із чим — ні? Поясніть свою відповідь.

Для чого складаються скоромовки:

щоб чітко вимовляти звуки у словах;

уважно ставитися до свого мовлення;

голосом виділяти ключові слова в реченні;

говорити в міру швидко, не торохтіти, як горохом об стінку;

промовляння скоромовок — це весела гра

4. Прочитайте один із записів Олени Пчілки — української письменниці, що дбала про збереження усної народної творчості, збирала та записувала її зразки.

— Сестрице, чи ткачі тчуть чи не тчуть?

— Чуть-чуть тчуть, ледь човники волочуть, бо їсти й чуть-чуть не чуть!

— Нехай ще чуть-чуть потчуть, бо вже чуть, що перепічки печуть.

Ануге, швидко скажіть тричі поспіль.

А що? Не скажете швидко? Спотикаєтесь? А мені одна волинська дівчинка так швидко це говорила, мов чечіточка цвірінькала.

5. Про який вид усної народної творчості йдеться у прочитаному вами тексті? А от Олена Пчілка назвала його *спотиканкою*. У якій області України записано цю скоромовку-спотиканку?

6. Скоромовки подарували вам веселий настрій. Отож з гарним настроєм обираємо наступний майданчик. У його назві посередині звук [и].

7. Білочка хоче поласувати найбільшим горішком. За допомогою лічилки зробіть так, щоб білочці дістався саме такий горішок.

Бігли коні під мостами
з золотими копитами.

Дзень, брязь —
вийшов князь!

8. У лічилках часто відсутня послідовна розповідь. Головне, щоб був чіткий ритм. Складіть власну лічилку й навчіть іншу групу її промовляти.

9. Щоб перейти до наступного майданчика, складіть речення з окремих слів.

Які, відгадати, влучний, предметів, загадка, опис, треба, це, короткий.

10. Відгадайте загадки від модельєра їжачка. Визначте, чи є відгадкою предмет одягу, який представляє модель лисичка.

Плету хлівець на четверо овець,
а на п'яту окремо.

Лютих не боїться зим,
хутром вкриє нас густим.

11. Відгадайте загадки, у яких предмети мають спільні ознаки з одягом з колекції модельєра їжачка.

У зеленім кожушку,
в костяній сорочечці
я росту собі в ліску,
всім зірвати хочеться.

(Шукайте відгадку на майданчику лічилок.)

Стоїть при дорозі на одній нозі
і шапочку має,
та нікого не вітає.

(Шукайте відгадку на майданчику лічилок.)

У лісі на пролісі висить сукня червона
(Шукайте відгадку на майданчику лічилок.)

12. Виконавши наступне завдання, потрапляємо на майданчик мудрих висловів **ві'вілсирп і козакирп**. (Здогадайтеся, як прочитати їх назву).

13. Яке прислів'я мав би пам'ятати зайчик, узявшись за дві справи одночасно? Нагадайте йому. Виберіть серед поданих вислів, який вам подобається найбільше.

За двома зайцями поженешся, ні одного не зловиш.

За двома зайцями не ганяйся.

За двома зайцями погнався — з пустими руками зостався.

14. Герой твору «Три метри шпигунів» (автор Аурел Скобіале) розв'язував задачу й одночасно дивився фільм. Поки в його голові все змішалось: **три метри шпигунів по чотири тканини гривня**. Про кого був фільм і про що задача?

15. Висловіть свої міркування про те, чи варто знати й уживати прислів'я в сучасному житті, прислухаючись до їхнього повчального змісту й влучного слова.

16. Прочитайте вірш. Назвіть слова — назви ознак, якими описано народну пісню.

ПІСНІ

Народна пісня — це велике диво.
У ній душа дитинна в світ летить.
Вона весела, світла, пустотлива,
то щирим сумом раптом зазвучить.

Народна пісня. Найдорожча, мила.
Вона в душі щоденно й уві сні.
Над цілим світом розпускає крила...
Там, де людина, там її пісні.

Надія Красоткіна

17. Вирушаймо на пісенний майданчик. «Там, де людина, там її пісні», — говориться у вірші. Чи це так? Переконайтеся.

Від погодних умов залежав урожай, а отже і добробут людей, їхнє життя. Як тільки сховався сніг, наші пращури починали піснями славити сонце, закликати весну. Так виникли пісні, які називаються **веснянками**.

Весняночко-паняночко, де ти зимувала? Гу!
У садочку на пеньочку, на сорочку пряла. Гу!
Не сама я пряла, пряла,
пряли помічниці.
То за курку, то за гуску,
то за паляниці. Гу!

Веснянки в різних районах України називалися по-різному: «гукавки», «гаїлки», «гаївки».

18. Співаючи веснянок, дівчата водили танкі. Як називається танок, зображений на картині? Як ви думаєте, чому він так називається? Танок супроводжувався співом.

Іван Гончар.
Кривий танець

А ми кривого танцю йдем,
танцю йдем.
А ми йому кінця
не найдем, не найдем.
А вода по камені,
А вода по білому.
Стиха йде, стиха йде...
Ой кривого танцю
та не виведем кінця.
Треба його та й виводити,
кінець йому та знаходити...
Ішли дівчата через двір,
через двір.
На них хусточки як мак цвів,
як мак цвів.

Відшукайте в інтернеті відео Кривого танцю. Повчіться його виконувати — співати й відповідно рухатися. Обміняйтеся враженнями, що сподобалося чи не сподобалося: танець, слова пісні, мелодія.

19. Прочитайте початок заклички й пісні-гри. Пригадайте (відшукайте, запитайте) або самі складіть їхнє продовження.

Іди, іди, дощику,
зварю тобі ...

Десь тут була подоляночка,
десь тут була молодесенька ...

20. Пригадайте, як називаються пісні, які мами співають, щоб заколисувати своїх малят. У наш час колискові пісні поєднують з новітніми технологіями. Смарт-ліжечко заколисує немовля і програє йому колискову. А які колискові ви б запропонували для такого пристрою?

Відшукайте в інтернеті колискову «Ой ходить сон коло вікон» у виконанні Заслуженої артистки України Ніни Матвієнко. Повчіться співати цю пісню.

ОЙ ХОДИТЬ СОН КОЛО ВІКОН

Ой ходить сон коло вікон,
а дрімота — коло плота.
Питається сон дрімоти:
— А де будем ночувати?
— Де хатонька теплесенька,
де дитина малесенька.
Там ми будем ночувати,
дитиночку колихати.

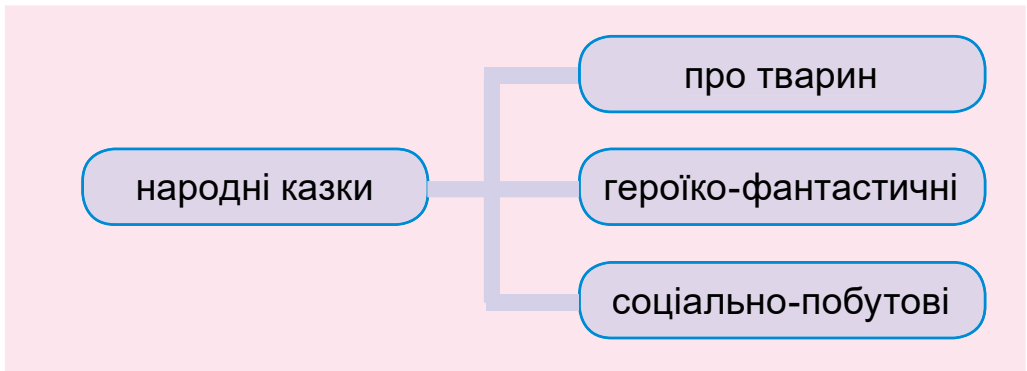
21. У щасливий вечір, у теплу кімнату, у затишне ліжечко приходиться до дитини мудра **казка**.

Складіть казку. Місцем події нехай буде галявина, якою ви мандрували. Персонажами — усі, хто був на ній разом з вами (сорока із скоромовками, білочка з лічилками та інші). Вигадайте якусь подію, її розвиток, кінцівку. Розіграйте складену казку у класі, розкажіть її вдома.

Літературна скарбничка

За змістом народні казки поділяються на кілька видів.

У казках про тварин діють тварини. Події відбуваються в реальному світі. Перемагає завжди добро.

Повторюємо казки про тварин. Основна думка. Ознайомлюємося з п'єсою-казкою

Прочитай текст. Відшукай відповідь, **що** із часом у казках змінюється, а **що** — залишається незмінним?

Довгий час казки передавалися з покоління в покоління усно. Тож кожен оповідач почасти був і автором казки: міг прикрасити її влучним висловом, додати або змінити якісь подробиці. Однак основний зміст казок протягом віків залишався незмінним. Адже в цих творах утілилися уявлення людей про навколишній світ, про добро і зло. Письменники часто звертаються до народних джерел.

Прочитайте назву твору дитячої письменниці Юліти Ран. Яку казку ви пригадали?

Прогляньте текст твору «Круть та Верть». До якого жанру він належить, де це вказано? Де названо дійових осіб? Прочитайте початок, закінчуючи пісенькою Півника. Що ви дізналися про Крутя, Вертя і Півника? Доведіть, що їх зображено сучасними.

Прочитайте п'єсу. Зверніть увагу, що крім розмови дійових осіб, у тексті є примітки (окремі речення), у яких описано поведінку персонажів, місце дії.

Юліта Ран

КРУТЬ ТА ВЕРТЬ

П'єса для театру ляльок

(Скорочено)

Дійові особи:

Круть — круте мишеня;
Верть — вертке мишеня;
Півник — чемненьке
курча.

У сучасному міському дворіку мишенята в майках та кедах демонструють Півнику свої таланти у сфері брейку¹, графіті², їзди на роликах. А Півник любить читати, грати на скрипці. Мишенята називають його невдахою. Півник не ображається, а співає їм пісеньку:

Можна грати і стрибати,
це, звичайно, так чудово!
А мені цікаво знати,
що у світі є нового!
Що в минулому бувало,
як живуть в країнах інших.
Знань мені завжди замало!
Хочу я дізнатись більше!
Глибина яка у моря?

¹ *Брейк* — акробатичний стиль вуличних танців.

² *Графіті* — тут: розпис малюнками зовнішніх стін будівель.

Сонце — зірка чи планета?
Де стоять найвищі гори?
Скільки коштує монета?
Як дістатися до неба,
звідкіля береться дощик?
Скільки чого взяти треба,
щоб смачний зварити борщик?

Півник шукав свою скрипку, яку заховали мишенята, і знайшов колосок. Мишенята не знали, для чого він.

Півник. Думаю, що цей колосок я знайшов не випадково. Я спечу з нього пиріжки. А ви не хочете мені допомогти?

Верть. А як ми будемо тобі допомагати? Ти ж збираєшся працювати!

Круть. От і працюю на здоров'ячко! А ми тебе підтримаємо! Чесно-чесно!

Півник. От і добре! Разом усе зробимо швидко. Зараз я повернуся!

Півник лишає колосок мишенятам і швиденько йде.

Верть. Ти що, з глузду з'їхав? Я не вмію пекти пиріжки, і я не хочу нічого робити!

Круть. І я не вмію і не хочу, то нехай він сам усе робить, а ми будемо поруч, ніби ми теж у справах. А потім поласуємо! Ти хіба не хочеш пиріжків?

Верть. Пиріжків хочу.

З'являється півник. У руках — цін та мішок.

Півник. Спочатку колосок треба обмолотити, щоб усе зерно було окремо. Хто хоче сам спробувати? Може, ти, Вертю?

Верть. Ні, ні, я трохи зайнятий (грає у гру на телефоні).

Півник. То може ти, Крутю?

Круть. Ні, я теж зайнятий (*приєднується до Вертя*).

Півник. Тепер зерно треба змолоти, щоб було борошно. Іду до млина, хто зі мною?

Верть. Ми будемо чекати на тебе тут. З нетерпінням!

Мишенята знову вдаються до своїх улюблених занять, аж тут повертається Півник з великим і чимось заповненим мішком.

Півник. Ух! Аж захекався поки ніс. Але чимало вийшло!

Півник ставить мішок.

Півник. Ага, треба ж принести води, щоб замісити тісто.

Круть і Верть катаються на скейті. Місити тісто і ліпити пиріжки не хотіли. Усе зробив Півник і в піч посадив.

Верть. Чуєш, Крутю, чим пахне, га?

Круть. А таки пахне, як смачно пахне!

Мишенята йдуть на запах гарячих пиріжків, жадібно втягуючи повітря носами. І їхні чутливі носи не помиляються. Входить Півник з тацею гарячих пиріжків.

Круть і Верть. Вау! Як круто!

Півник. Ну от, я ж вам казав — усе можливо. Тепер ви знаєте, звідки береться хліб і скільки треба всього зробити, щоб можна було його взяти і з'їсти.

Круть і Верть нетерпляче кивають головами, підтверджуючи: так, знаємо, знаємо. Вони хапають по пиріжку і вже підносять їх до рота, коли Півник їх зупиняє.

Півник. Стривайте! А скажіть мені спочатку, хто цей колосок знайшов?

Пригадайте, про що запитував Півник і що відповідали Круть і Верть у казці. Спробуйте продовжити їхній діалог.

Півник. А знаєте таке прислів'я: *Хто не працює — той не їсть?*

Мишенята поклали пиріжки.

Півник (*сам до себе, але може звернутись і до малят у залі*). Стільки пиріжків вийшло, самому за тиждень не з'їсти! Чи все-таки пригостити Крутя і Вертя? Чи не треба?

Раптом вбігають збуджені мишенята, тримаючи в лапах ще один колосок.

Круть і Верть. Півнику, Півнику, дивись, що ми знайшли!

Верть. Ми його обмолотимо, потім зробимо борошно, потім тісто і спечемо великий пиріг, тільки ти нам трохи допоможи, добре?

Круть. Бо ми самі нічого не вміємо... А ми тобі за це скрипку знайдемо.

Півник. Гарзд, домовились! Зробимо все це разом, а поки давайте-но пиріжків поїмо, свіжих та гарячих!

Круть та Верть. Ура!

Півник. Стоп!

Круть. Що знову не так?

Півник. **А руки помити?**

Усі біжать мити руки й за хвилю повертаються.

Круть. Слухай, Вертю, мені цей Півник починає подобатися.

Верть. Ага, ага, мені теж.

Входить Півник.

Круть. Півнику, а заграй нам на своїй скрипочці.

Півник грає.

Мишенята танцюють на radoщах і разом з Півником співають пісню:

Знають і півники, і мишенятка,
що таємницю ховає зернятко.
Ця таємниця вічна й могутня:
в кожній зернині — хлібчик майбутній!
Сонечко тепле і вітер, і зливи —
разом з землею зернятко ростили!
Разом раділи, що колос зростає.
Колос до колосу — поле безкрає!
**В стиглому колосі є вже хлібина,
що за обідом збирає родину.**
**Ось таємниця, вічна й могутня:
в кожній зернині — хлібчик майбутній!**

1. Пригадай, як розважалися мишенята в казці? Від яких слів утворені їхні імена? А чим вони займаються в п'єсі?

Попрацюйте в групі.

2. Які запитання Півник ставив мишенятам? На які з них ви готові дати відповідь?

3. Поясніть виділені в тексті речення.

4. Прочитайте п'єсу в ролях. Виготуйте ляльок — героїв п'єси. Продумайте декорації¹. Виберіть частину п'єси й розіграйте її.

5. Поділіться враженнями: герої у якому творі — у казці чи в п'єсі — вам більше подобаються? Чим саме?

6. Попрацюй з таблицею. Проаналізуй, що спільного в казці про Крутя, Вертя і Півника та в п'єсі.

¹ *Декорація* — оформлення сцени.

Українська народна казка «Півник та двоє мишенят»

Кінцівка:

Круть і Верть зрозуміли, чому їх, лінохів, Півник не почастивав пиріжками.

П'єса для театру ляльок «Круть та Верть» Авторка Юліта Ран

Круть і Верть зрозуміли, що розважатися добре, але ще й треба працювати. Захотіли самі спекти пиріг. Попросили Півника їм допомогти.

Спільне у двох творах

Персонажі: Мишенята Круть і Верть весь час розважались, Півник любив працювати.

Основна частина:

Півник знайшов колосок. Сам його обмолотив, у млині змолов, замісив тісто, напек пиріжків.

Основна думка:

Хто працює, той і має. Працювати цікаво.

Про автора

Юліта Ран — дитяча письменниця, сценаристка. Її п'єси грають у різних театрах України та за її межами. Її перша книжка «Дід Мороз і всі-всі-всі» побачила світ у 2010 році. Потім були книжки «Історія про фей», «Історія про принцес» та ін.

Літературна скарбничка

П'єса — твір, призначений для постановки на сцені. Зміст п'єси передається за допомогою розмов персонажів — *дійових осіб*. Примітки автора щодо їхньої зовнішності й поведінки, а також щодо обставин дії подаються в дужках або окремими рядками. Такі примітки називаються *ремарками*.

П'єса, у якій відбуваються казкові події з казковими персонажами, називається **п'єсою-казкою**.

Майстерня читача

Якщо ти читаєш текст вголос чи розігруєш п'єсу, пам'ятай про слухачів та глядачів. Подбай про те, щоб їм було цікаво. Як же цього домогтися? Твоїми помічниками мають стати голос, жести та міміка.

Потренуйся, наприклад, промовляти слова мішенят: «Півнику, Півнику, ми знайшли колосок!» Надай обличчю радісного виразу. Постав руки так, ніби ти тримаєш колосок. Промов слова з радісною інтонацією.

Ерудитам

Що таке **міміка**? Близько 80 невеликих м'язів розташовані під шкірою обличчя. Їх називають мімічними. Міміка допомагає нам спілкуватися, розмовляти без слів.

На обличчі відбивається настрій і самопочуття людини. Радість або симпатія до оточення виражається **усмішкою**. Для того щоб вона засяяла на обличчі, повинні попрацювати 17 м'язів. Одні відтягують і трохи піднімають куточки рота, інші ледь примружують очі. А щоб насупитися, необхідно напружити аж 43 м'язи. Отже, усміхатися значно простіше.

З книги «Дитяча енциклопедія. Людина»

КИРИЛО КОЖУМ'ЯКА

Колись був у Києві якийсь князь. І був коло Києва змії. Щороку посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину. Ото прийшла черга вже й до дочки самого князя. Нічого робити, коли давали городяни, треба і йому давати. Послав князь свою дочку в дань змієві. А дочка була така хороша, що й сказати не можна. То змії її й полюбив. От вона до нього підлестилася та й питається раз:

— Чи є, — каже, — на світі такий чоловік, щоб тебе подужав?

— Є, — каже, — такий у Києві над Дніпром. Як затопить хату, то дим аж попід небесами стелеться. А як вийде на Дніпро мочити шкіри (бо він кожум'яка¹), то не одну несе, а дванадцять разом. І як набрякнуть вони водою в Дніпрі, то я візьму та й учеплюсь за них, чи витягне-то він їх? А йому байдуже: як поцупить, то й мене зі шкірами трохи на берег не витягне. От того чоловіка тільки мені й страшно.

Князівна взяла собі те на думку й думає, як би їй вісточку додому подати і на волю до батька дістатись? А при ній не було ні душі, тільки один голубок. Вона вигодувала його, ще як у Києві була. Думала-думала, а далі й написала до батька.

«Отак і так, — каже, — у вас, панотче, є в Києві чоловік на ймення Кирило, на прізвище Кожум'яка. Благайте ви його через старих людей, чи не схоче він із змієм побитися, чи не визволить мене, бідну, з неволі! Благайте його, панотченьку, і словами, й подарунками, щоб не образився він за яке незвичайне слово!»

¹ *Кожум'яка* – майстер, що обробляв шкіру.

Написала так, прив'язала під крильце голубові та й випустила у вікно. Голубок злинув під небо та й прилетів додому, на подвір'я до князя. А діти саме бігали по подвір'ю та й побачили голубка.

— Татусю, татусю! — кажуть. — Чи бачиш — голубок від сестриці прилетів!

Князь перше зрадів, а далі подумав-подумав та й засумував:

— Це ж уже проклятий ірод¹ згубив, видно, мою дитину!

А далі поманив до себе голубка, глядь, аж під крильцем листівка. Він за листівку. Читає, аж дочка пише: так і так. Ото зараз покликав він до себе всю старшину.

— Чи є у нас такий чоловік, що прозивається Кирилом Кожум'якою?

— Є, князю. Живе над Дніпром.

— Як же б до нього приступитись, щоб не образився та послухав?

Ото сяк-так порадилися та й послали до нього найстаріших людей. Приходять вони до його хати, відчинили помалу двері та й злякались. Дивляться, сидить сам Кожум'яка долі, до них спиною, і мене руками дванадцять шкір, тільки видно, як коливає отакенною білою бородою! От один з тих посланців: «Кахи!»

Кожум'яка жахнувся, а дванадцять шкір тільки трісь, трісь! Обернувся до них, а вони йому в пояс:

— Отак і так: прислав до тебе князь із просьбою...

А він і не дивиться, й не слухає: розсердився, що через них та дванадцять шкір порвав.

Вони знову давай його просити, давай його благати. Стали навколішки... Шкода! Просили-просили та й пішли, понуривши голови.

¹ *Ірод* — тут: мучитель.

Що тут робитимеш? Сумує князь, сумує і вся старшина.

— Чи не послати нам іще молодших?

Послали молодших — нічого не вдіють і ті. Мовчить та сопе, наче не йому й кажуть. Так розібрало його за ті шкіри.

Далі надумався князь і послав до нього малих дітей. Ті як прийшли, як почали просити, як стали навколішки та як заплакали, то й сам Кожум'яка не витерпів, заплакав та й каже:

— Ну, це ж уже для вас я зроблю.

Пішов до князя.

— Давайте ж, — каже, — мені дванадцять бочок смоли і дванадцять возів конопель!

Обмотався коноплями, осмолився смолою добре, узяв булаву таку, що, може, у ній пудів¹ десять, та й пішов до змія.

А змій йому й каже:

— А що, Кириле? Прийшов битися чи миритися?

— Де вже миритися? Битися з тобою, з іродом проклятим!

От і почали вони битися — аж земля гуде. Що розбіжиться змій та вхопить зубами Кирила, то так кусок смоли й вирве; що розбіжиться та вхопить, то так жмуток конопель і вирве. А Кирило його здоровоною булавою як улупить, то так і вжене в землю. А змій, як вогонь, горить, — так йому жарко, і поки збігає до Дніпра, щоб напиться, та вскочить у воду, щоб прохолодитися трохи, то Кожум'яка вже й обмотався коноплями і смолою осмолився. Ото вискакує з води проклятий ірод — і що розженеться проти Кожум'яки, то він його булавою луп та луп, аж луна йде. Бились-бились — аж курить², аж іскри скачуть.

¹ Пуд — старовинна одиниця маси, яка дорівнює приблизно 16 кг.

² Куріти — диміти.

Змій аж пирхає, аж захлинається проклятий, а під ним земля тільки стогне.

А по горах народ стоїть, як неживий, зціпивши руки, жде, що то буде! Коли це зміюка — бубух! Аж земля затряслась. Народ, стоячи на горах, так і сплеснув руками:

— От так Кирило! От так Кожум'яка!

А Кирило, вбивши змія, визволив князівну і віддав князеві. Князь уже не знав, як йому їй дякувати. Та вже з того-то часу їй почало зватися те урочище, де жив Кирило, Кожум'яками.

1. Назви персонажів казки. Визнач її **тему**, — коротко, одним реченням розкажи, про що в ній ідеться.

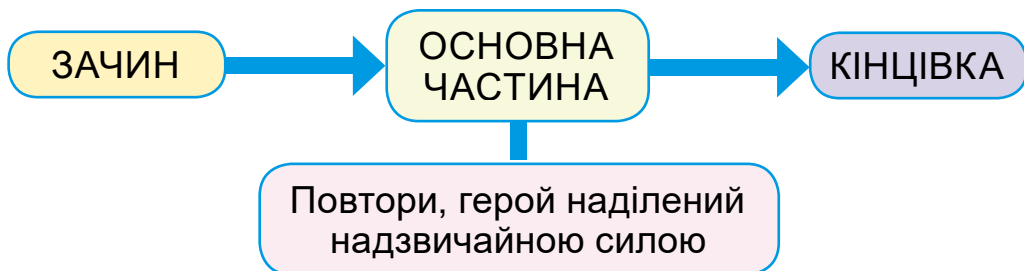
Попрацюйте разом.

2. Визначте в казці початок, основну частину та кінцівку. Розкажіть початок казки. Складіть план основної частини й перекажіть її зміст близько до тексту. Чергу продовжувати переказ казки за наступним пунктом плану передавайте одне одному поглядом і усмішкою.

3. Як ви вважаєте, які риси характеру Кирила Кожум'яки допомогли йому подолати змія? Обміняйтеся враженнями, який момент казки викликав у вас хвилювання.

4. Поміркуйте, чому народ із завмиранням серця стежив за двобоєм? Чи виправдав Кирило Кожум'яка сподівання людей? Яка основна думка казки?

5. Розгляньте схему побудови героїко-фантастичних казок. Спираючись на неї, доведіть, що прочитана казка є героїко-фантастичною.

6. Пригадайте мультфільм «Микита Кожум'яка». Попрацюйте з буклетом. Який зв'язок має мультфільм з казкою? Розкажіть, як Микиті, який не володів богатирською силою батька, вдалося подолати змія.

Героїко-фантастична казка «Кирило Кожум'яка»

Герой, наділений надзвичайною силою, захистив людей, подолавши змія.

Мультфільм «Микита Кожум'яка»

12-річний син героя завдяки силі характеру та допомозі нових друзів переміг змія і врятував світ.

7. Поділіться враженнями, хто і що вам сподобалося чи не сподобалося в мультфільмі. Дослідіть у змісті мультфільму особливості героїко-фантастичної казки. Скористайтеся матеріалом літературної скарбнички.

Літературна скарбничка

У героїко-фантастичних казках звичне поєднується з неймовірним. Здебільшого вони розпочинаються з того, що головний герой потрапляє у дивовижний, сповнений таємниць світ. Обстоюючи справедливість, добро, він зазнає небезпечних випробувань і чарівних перетворень. Зазвичай героєві допомагають чарівні помічники або чудодійні предмети.

КВІТКА ЛОМИКАМІНЬ

Легенда

Далеко в горах жив молодий лісоруб. Дружив із сопілкою і з вітром розмовляв, як з братом.

Одного разу потемніли зорі і місяць згас. І похилилися трави, а сич кричав та віщував біду. І щось так жалібно в долині застогнало.

Почув це лісоруб і стежкою крутою спустився вниз. І під смерекою високою побачив дівчину, поранену, бліду.

— Ти хто?

— Я із синіх гір...

— А чом ти тут? О, у тебе рана на нозі і кров на косах запеклася!

Рвонув легінь¹ свою сорочку білу і розірвав навпіл, як душу. Сповив у неї біль і рани, питав ім'я страшного лиходія.

— Орда прийшла, легіню, у наші гори, палить ліси, жене людей в ярмо. А я втекла з раною цією.

— Я зупиню орду, звільню я наші гори!

— А звідки силу ти візьмеш, легіню?

— Я сильний, бо з вітрами зростав у зелених полонинах². Разом з орлами облітав я гори.

І посміхнулася дівчина щасливо від мови сильної людини. В очах її світанки заясніли, а голос у неї, як сопілка, грає:

— Мені дідусь розказував, легіню, що є на скелях у далеких горах чудесна квітка — квітка невідома. Вона росте на урвищах страшених, куди орли-беркути залітають. То бачиш, квітку ту дістати є нелегко. Та хто її із скель добуде, то сильним стане, вічно буде жити.

---

¹ *Легінь* — юнак.

² *Полоніна* — безліса ділянка Українських Карпат.

— Йдемо, йдемо за квіткою у гори. Її дістану я, із самого пекла вирву!

Узяв на руки дівчину він легко. Поніс її у гори синьоброві.

Обоє стали, горді і відважні, де скали в небо вперлися плечима й понуро у вічі сонцю заглядали.

І кинув хлопець свій сардак¹ на землю. Поправив пояс, вишитий цятками. Поліз до хмар за квіткою чудною.

Тоді він чув, як стогне люд у неволі, як дівчина тремтить за кожен рух його. І дужчав він, бо силу дарувала йому земля, і небо, і народ.

Ураз стрепенувся весь, бо близько біля себе побачив квітку, світлу і ясну.

— О земле, сили дай!

Ослаблою рукою зірвав він квітку і падати почав.

Та ось могутній вихор вхопив його і закрутив у танці, підняв за хмари і поніс на землю.

І виріс він над скалами в небо, закутий у міцні залізні лати. І меч у руках виблискував на сонці. Пропала з рук десь квітка чудодійна.

Заговорили гори, заgrimіли:

— Тепер тебе не візьмуть ані стріли, ані мечі ворожі гостробокі. Сміливо йди на битву з ордою. Тебе твій край і люд благословляють!

І раптом скали люто задвигтіли, з усіх боків йшли орди незчисленні.

На битву з ними хлопець став, як беркут. Змітав орду, кидав у провалля темні.

¹ Сарда́к — верхній одяг.

Та раптом з-за гори стріла із свистом вирвалася, як смерч. І у груди дівчині зміюкою вп'ялася. Вона схилила голову додолу, а із синяви очей вода заструменіла, немов з гірських затаєних джерел.

Злякались орди, кинули додолу свої криваві мечі й від страху перед верховинцем запали в землю і закам'яніли. А з-під гори, де дівчина упала, три джерела, три чисті, як сльозинки, увись ударили і потекли між гори на радість людям про здобуту волю. Вони все ширшали і набирали сили, співали пісню велету-народу.

Дививсь легінь на тее дивне диво, у чисту воду, що пливла між люди, і волю бачив мрійну і жадану.

Світліло небо і земля ясніла. А верховинець ішов далеко в гори, туди, де стрів гуцулку синьооку... Спинився серед скал, на меч зіперся гордо, на повні груди громом прогрімів:

— **Віки я хочу тут стояти і землю берегти кохану!**

Почули гори ті слова гарячі й понесли луною за край світу, щоб знали всі, що на нашій землі великій — безстрашні і надійні охоронці.

Стоїть і тепер високо він у горах і землю стереже віками. Слова, які він востаннє мовив, були начертані на ньому. І сторожем назвав його народ. Гору, де впала чорна сила, назвали люди Чорногора. А ті джерела, що з очей дівочих і з русої коси ударили у вічність, розлилися ріками — Черемошем і Тисою, і Прутом.

Сторож дивиться з верхів і береже наш день, наш рід і Україну нашу...

З повісті *Яреми Гояна «Таємниця Лесикової скрипки»*

- 1.** Які епізоди в легенді тебе найбільше схвилювали? Якими думками щодо прочитаного хочеш поділитися? Що ти знаєш про квітку ломикамінь, яка ще називається-

ся «косичка», «едельвейс»? Прочитай розповідь дівчини про цю квітку.

2. Як легінь дізнався про біду, яка нависла над рідним краєм? Які почуття сколихнула в його серці ця страшна звістка і як змінила його життя?

3. У яких рядках зосереджена основна думка легенди? Поясни її.

4. Підготуйся до вибіркового переказу. Знайди в тексті та прочитай усі рядки про славного верховинця. Розкажи про нього.

5. Прочитай, як легенда пояснює назву Чорногора і появу гірських рік. Як ти гадаєш, що в легенді є реальним, а що — казковим? Чим легенда нагадує тобі героїко-фантастичну казку?

Літературна скарбничка

Легенда — це народне оповідання казкового, фантастичного характеру про важливі події у країні, визначних людей, про походження назв рослин, річок, гір, озер.

Слово *легенда* походить з латинської мови й у перекладі означає «те, що треба прочитати».

Контролюю свої досягнення

Попрацюйте в парі.

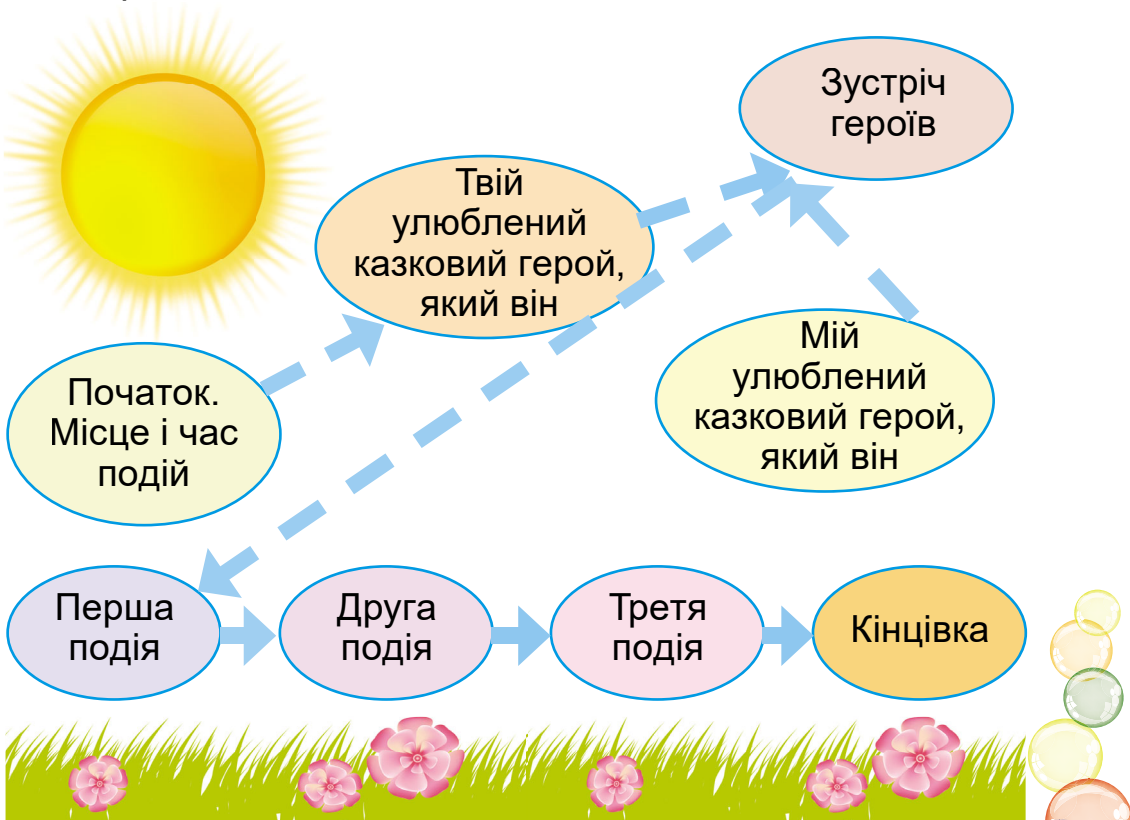
- 1.** Перегляньте запропоновані нижче види роботи.
- 2.** Визначте, що вас зацікавило. Сплануйте, у якій послідовності будете працювати.
- 3.** У ході роботи допомагайте одне одному: заохочуйте, підтримуйте, висловлюйте схвалення. Стежте за емоціями.
- 4.** Зазначте кожен для себе: що знаєте; що вмієте; що вдалося успішно зробити самостійно, а що — з допомогою; над чим ще треба попрацювати.
- 5.** Завершуючи роботу, оцініть свої досягнення та одне одного.

Ми – знавці

Я знаю усну народну творчість	Я уявляю, що збираю усну народну творчість
Промовляю прислів'я, приказку, лічилку, скоромовку, загадую загадку, співаю пісню, розповідаю казку.	Слухаю, визначаю вид усної народної творчості.
Розповідаю частину легенди, казки.	Називаю жанрові ознаки казки, легенди.

Ми — казкарі

Складаємо за схемою казку, в якій зустрінуться персонажі з різних казок. Визначаємо її вид.

Ми — дослідники

Досліджуємо, міркуємо:

- чому легенда про відважного захисника рідної землі має назву «Ломикамінь»;
- що означають останні слова верховинця;
- чому герой казки «Кирило Кожум'яка» послухав саме дітей і пішов на поєдинок із змієм;
- чим особливі народні казки, переказані на сучасний лад;
- у якому творі всі події передано діалогами.

Розказуємо за легендою, як з'явилися річки Черемош, Тиса і Прут.

Ми — художники

Розповідаємо один одному, герої та предмети з яких творів зображено на малюнку.

Ми — актори

Голосом, жестами, мімікою передаємо думки, почуття дійових осіб п'єси.

- Верть. Я не вмю пекти пиріжки і я не хочу нічого робити!
- Півник. Чи все-таки пригостити Крутя і Вертя? Чи не треба?

Ми — мрійники

Мріємо відвідати парки розваг, де зустрінемося з героями казок. Шукаємо в інтернеті адреси та відео.

Перегляньте завдання, над якими ви працювали. Обміняйтеся враженнями, що найбільше сподобалося. Оцініть спільну роботу та свої результати. Оберіть варіанти з поданих.

- Допомогали одне одному:

А так   **Б** інколи   **В** ні

- Заохочували одне одного:

А так   **Б** інколи   **В** ні

- Знаю, вмю:

А усе, над чим   **Б** після допомоги   **В** ще попрацюю
працювали

НАЙГЛИБШІ РІЧКИ ТЕЧУТЬ З НАЙМЕНШИМ ШУМОМ

У світі є багато людей, які залишили людству видатні плоди своєї праці. А ще прославили свою країну далеко за її межами. Це письменники, художники та скульптори, композитори, музиканти й співаки, актори, архітектори, спортсмени, учені, інженери, авіаконструктори...

Видатними стають і сьогодні теж. Хоч дорога до величі нелегка. Навіть для тих, хто має гарний голос чи наділений незвичайними фізичними або розумовими здібностями, або ж вмінням малювати, конструювати, має нахил до приготування смачних страв, до світу технологій, створення моделей одягу. Це постійне навчання, щоденна важка праця.

Усі ми приносимо щось незвичайне у світ, але...

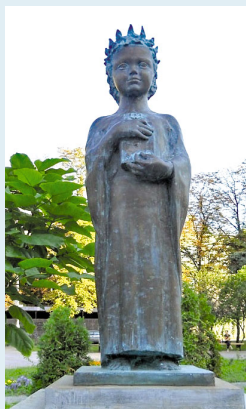
Мрія дає нуль, якщо не зробити її життям.

Григорій Тютюнник

Попрацюйте разом.

- 1.** Поясніть, як ви розумієте зміст вислову.
- 2.** Розгляньте фото пам'ятної монети, поштової марки та пам'ятника. Кого на них зображено? Які запитання у вас виникли?
- 3.** Прочитайте заголовок, перший і останній абзаци тексту. Розкажіть, хто така Анна Ярославна.

*Пам'ятник Анні
Ярославні в Києві.*
Скульптор Костянтин
Скритицький

4. Прочитайте текст повністю. Відшукайте відповіді на запитання: 1) Де і коли народилася Анна? 2) Якою була в той час Київська Русь? 3) Яким було дитинство дівчинки? Що сказано про її освіту? 4) Чому французький король хотів поріднитися з князем Київської Русі?

Відчути історію в сучасному житті
Зібрати інформацію по тексту

АННА ЯРОСЛАВНА

Анна Ярославна — донька князя Київської Русі Ярослава Мудрого, королева великої європейської держави Франції.

Народилася Анна в Києві близько 1030 року, у період, коли міжнародний авторитет Київської Русі був надзвичайно високим. Багато правителів Європи вважали за честь поріднитися з великим князем Києва.

Молоді роки Анни нічим не були затьмарені. Її батьки були зразковим подружжям. Русь переживала піднесення. Київ на очах розширювався, його прикрашали чудовими будівлями. Князь приймав послів з усіх куточків Європи. Дівчинка була оточена любов'ю і, як усі діти Ярослава, здобула чудову освіту. Ярослав Мудрий будував у цей час школи, створював бібліотеки, запрошував до Києва вчених.

Долю Анни було вирішено, коли до Києва прибули послы від французького короля Генріха I. Король потребував могутніх союзників, чий авторитет міг би стримувати його ворогів. Тому і звернув увагу на Київ, який відчутно впливав на загальноєвропейські справи.

Ярослав Мудрий прийняв пропозицію короля про шлюб з Анною. Він теж був зацікавлений у сильних союзниках.

Багато років по смерті чоловіка Генріха I Анна, яку у Франції називали Агнесою, правила державою. Правила вона від імені їхнього малолітнього сина, майбутнього короля Філіппа I, підписувала державні документи.

За матеріалами книги «100 найвідоміших українців»

Ерудитам

Київській княжні Анні волею долі судилося стати королевою Франції, прародителькою королівських династій, видатних і знаних людей світу.

Княжна Анна Київська, яка стала великою королевою Франції, дала початок зв'язкам, що еднають Україну та Францію.

На пам'ятнику у Києві український скульптор Костянтин Скрытуцький зобразив Анну Ярославну в образі дитини. Адже її дитинство пройшло в Києві.

Прочитай текст «Тарас Шевченко». Знайди в інтернеті й переглянь фільми: «Дитячими шляхами Тараса Шевченка» (створені учнями різних шкіл України) та «Мій Шевченко. Фільм 1» (спецпроект Юрія Макарова). Що ти зробиш спочатку: прочитаєш текст чи подивишся фільм? Чому?

Незвичайна доля генія

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

(1814–1861)

Народився Тарас Шевченко в селі Моринці на Черкащині. Батьки його були кріпаками¹.

Тарас ріс непосидючим, не терпів примусу. Він любив малювати. Малював скрізь: на клаптиках паперу, на стінах.

Рано залишився Тарас сиротою. Довгі роки поневірявся в наймах, шукаючи можливості вчитися малювати. Нарешті доля ніби всміхнулася йому: майстер із сусіднього села погодився навчати його малювати. Але потрібний був дозвіл від пана. Пан Енгельгардт не відпустив Тараса, а залишив його в себе лакеєм.

Але господарі помітили його талант до малювання. І переїжджаючи до Литви, а потім до Санкт-Петербурга, брали хлопця із собою. Так він дістав змогу навчатися у видатних майстрів. Мрії навчатися збулися.

Та все ж найбільшим дарунком долі для Шевченка став викуп його з кріпацтва. Серед нових зна-

Тарас Шевченко.
Автопортрет

¹ *Кріпа́к* — особисто залежний від поміщика селянин.

йомих, які щиро опікувалися його долею, були художники, музиканти, артисти, журналісти, учені, військові.

Талант Тараса Шевченка до малювання, до художнього слова виривався на волю і переливався в прекрасні картини живопису, портрети, гравюри, вірші. Його книгу віршів «Кобзар» перекладено багатьма мовами світу.

Шевченко ніс людям світло і випромінював любов. Так було за його життя, так є і сьогодні.

1. Розкажи, що про Тараса Шевченка із прочитаного та побаченого тобі запам'яталося, що зацікавило. Чому?

2. Які запитання в тебе виникли?

Попрацюйте разом.

3. Обговоріть зміст тексту та фільмів. Пошукайте відповіді на ваші запитання.

Під час спілкування

зацікавлено й уважно слухай співрозмовників

з повагою стався до чужої думки

Шевченко і його твори — частина нашого сучасного життя. Прочитай інформацію, розглянь ілюстрації.

Українські майстрині до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка вишили вісім творів «Кобзаря», які можна вільно читати.

На Черкащині, батьківщині Шевченка, видали «Кобзарик». Він особливий тим, що малюнки до нього виконали діти.

На одному зі щорічних фестивалів писанок у Києві було виставлено писанку, прикрашену картинами до творів Шевченка і Петриківським розписом.

В Україні графічні дизайнери створили шрифт, який відтворює почерк Тараса Шевченка. Його можна завантажити на свій комп'ютер і використовувати для набору тексту.

*Рече та стовпе Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолю верби чме високі,
Торамми хвилю підійма.*

Український художник Олег Шупляк створює незвичайні картини. Одну з них, «Дух свободи», присвячено Тарасові Шевченку. Придивися уважно. Що ти бачиш? Портрет Тараса? Кобзаря з кобзою? Дніпро, човни з вітрилами, тополі? Що, на твою думку, художник хотів сказати цим твором?

Вслухатися в мелодію вірша
Уявити картину

Послухай вірш Тараса Шевченка. Чи справді він звучить як музика? А в уяві виникають картини? Поет ніби їх малює словом.

Тече вода з-під явора¹
яром на долину.
Пишається² над водою
червона калина.
Пишається калинонька,
явір молодіє,
а кругом їх верболози
й лози зеленіють.
Тече вода із-за гаю
та попід горою.
Хлюпощуться качаточка
поміж осокою.
А качечка впливає
з качуром за ними,
ловить ряску, розмовляє
з дітками своїми.

Відшукай в інтернеті пісню «Тече вода з-під явора» у виконанні сестер Тельнюк і послухай її. Розкажи про свої враження.

Ерудитам

Петриківський розпис — це народне малярство. Це життєдайна сила краси. Центр петриківського розпису — мальовниче село Петриківка у Дніпропетровській області.

¹ *Явір* — білий клен.

² *Пиша́тися* — тут: буйно рости, квітнути, мати надзвичайно привабливий вигляд.

Свій початок петриківський розпис бере з розмальовування печі, стін хати. А пізніше розписи перейшли на предмети домашнього вжитку, дитячі іграшки, папір. Сьогодні петриківські візерунки можна бачити на стінах у кімнатах, на склі, тканинах, посуді.

Вражаюча працездатність

Прочитай текст «Іван Франко», а також ознайомся із «Захоплюючими фактами про Івана Франка» на дитячому інтернет-порталі «Пустунчик». Розкажи, які факти із життя письменника тебе зацікавили, які – запам'яталися.

ІВАН ФРАНКО

(1856–1916)

Іван Франко одним з перших серед українських письменників почав писати твори для дітей. Для нього діти були тим весняним промінням, яке зігрівало його серце. Він легко знаходив з дітьми спільну мову, брав участь у їхніх розвагах.

Народився Іван Франко на Львівщині. У дитинстві любив слухати пісні матері, розповіді старших людей. Мав надзвичайну пам'ять. У шість років знав три мови. У дорослому віці володів чотирнадцятьма мовами.

Іван Франко залишив по собі велику літературну спадщину не лише українською, а й німецькою, польською, російською, чеською мовами.

Зміст

Любий хлопчику! Люба дівчинко!	3
Словник настрою	3

УКРАЇНА ПОЧИНАЄТЬСЯ З КОЖНОГО З НАС

<i>Ліна Костенко</i> . Буває, часом, сліпну від краси.	7
<i>Анатолій Камінчук</i> . Сім літер.....	8
<i>Марії Морозенко</i> . Україна сьогодні починається із кожного з нас.....	9
<i>Зірка Мензатюк</i> . Як сестрички трішки скарбу знайшли.....	10
<i>Василь Струтинський</i> . Зоряні квіти.....	15
<i>Марія Чумарна</i> . Золота олениця. <i>Уривок з повісті «Лумпумчик»</i>	16
<i>Ліна Костенко</i> . Шипшина важко віддає плоди.....	20
<i>Петро Осадчук</i> . Стежка.....	22
<i>Надійка Гербіш</i> . Мене звати Мар'ям. <i>Скорочено</i>	24
Контролюю свої досягнення.....	29

ПЕРЛИНИ, ЩО ВІКАМИ ЖИВУТЬ В НАРОДНІЙ ПАМ'ЯТІ

<i>Олена Пчілка</i> . Сестрице, чи ткачі тчуть чи не тчуть?..	33
Бігли коні під мостами... ..	33
Плету хлівець... ..	34
Лютих не боїться зим... ..	34
У зеленім кожушку... ..	34
Стоїть при дорозі... ..	34
У лісі на пролісі... ..	34
<i>Надія Красоткіна</i> . Пісні.....	35
Весняночко-паняночко... ..	35
А ми кривого танцю йдем... ..	36
Ой ходить сон коло вікон.....	37
<i>Юліта Ран</i> . Круть та Верть. П'єса для театру ляльок. <i>Скорочено</i>	39
Кирило Кожум'яка.....	46
Квітка ломикамінь. <i>Легенда</i> . Із повісті Яреми Гояна «Таємниця Лесикової скрипки».....	51
Контролюю свої досягнення	54

НАЙГЛИБШІ РІЧКИ ТЕЧУТЬ З НАЙМЕНШИМ ШУМОМ

Анна Ярославна. За матеріалами із книги «100 найвідоміших українців»	59
Тарас Шевченко. Тече вода з-під явора... ..	64
Іван Франко. Лисичка і Журавель.....	66
Євген Білоусов. Із книги «Лесина пісня».....	68
Олесь Ільченко. Леся Українка	69
Леся Українка. Казка про Оха-чудодія.....	71
За Юрієм Павленком. Ігор Сікорський	74
Антон Копинець. Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу	76
Олександр Гаврош. Іван Фірцак	78
Контролюю свої досягнення	79

ПОДОРОЖ МІСТОМ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ

Інтерв'ю	84
Анатолій Костецький. У сузір'ї Гончих Псів. Скорочено	86
Григор Тютюнник. Бушля	89
Всеволод Нестайко. Пригоди Грицька Половинки. Уривок із повісті ...	91
Олександр Дерманський. Як ми бюджет формували. Уривок	94
Олег Буцень. Грицькова допомога	96
Олександр Копиленко. Розбишака Чив. Скорочено	100
Марина Павленко. Моя класнюча дівчинка. Уривок з повісті	102
Іван Малкович. РІЗДВЯНА РУКАВИЧКА. За мотивами української народної казки «Рукавичка»	104
Марина та Сергій Дяченки. Допитлива річка	106
Контролюю свої досягнення	107

ЩОБ КОЖЕН ЧИТАЧ ЗНАХОДИВ ЩОСЬ СВОЄ

Любов Відута. Про вибір книжки для читання	113
Наталка Поклад. В книжки серденько хоробре... ..	113
Наталка Поклад. Тато нам читає!	114
Саша Кочубей. Сім нескладух Говорухи	117

<i>Павло Тичина. Пастелі. Уривок</i>	119
<i>Володимир Сосюра. Спокоєм повіті сплять простори нив</i>	120
<i>Марійка Підгірянка. Вечір іде</i>	121
<i>Микола Вінграновський. Приспало просо просеня</i>	122
<i>Дмитро Павличко. На щастя</i>	123
<i>Грицько Бойко. Отакий у мене ніс</i>	124
<i>Леонід Глібов. Мати доні молодій</i>	126
<i>Володимир Лучук. Чим хата багата?</i>	127
<i>Володимир Лучук. Хто носить мед?</i>	127
<i>Леонід Глібов. Коник-стрибунець</i>	129
Контролюю свої досягнення	129

ЛІТЕРАТУРНИМ МІСТОМ НАРОДІВ СВІТУ

<i>Поль Фор. Коло</i>	131
<i>Дональд Біссет. Тигр і автор</i>	132
<i>Брати Грім. Бременські музиканти. Уривки</i>	135
<i>Ганс Крістіан Андерсен. Дикі лебеді. Скорочено</i>	138
<i>Джанні Родарі. Плутана казка</i>	144
<i>Фелікс Зальтен. Бембі</i>	146
<i>Астрід Ліндгрен. Пеппі ходить по крамницях. Скорочено</i>	149
<i>Лариса Денисенко. Астрід Ліндгрен</i>	153
<i>Майкл Бонд. Паддінгтон обідає не вдома</i>	153
<i>Ульф Старк. Чи вмієш ти свистати, Юганно. Уривок</i>	157
<i>Марія Парр. Тоня Гліммердал. Розділ 26, у якому Гайді показує Тоні</i> <i>дещо зовсім неймовірне</i>	161
Контролюю свої досягнення.....	164